

ДЕНОТАТИ І КОНОТАТИ У ПРАКТИЦІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Лавриченко Н. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов
Державний податковий університет
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, Україна
orcid.org/0009-0007-2975-6994
lavrychenko_n@ukr.net*

Волкова Л. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Державний податковий університет
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, Україна
orcid.org/0000-0002-7007-4377
liudavolkova@gmail.com*

Ключові слова: *семантична інтерпретація; перекладацька компетентність; оцінне значення; культурна семантика; контекстуальний аналіз; міжмовна трансляція.*

Теоретичний блок статті спрямовано на обґрунтування понять «денотація» і «конотація» на різних рівнях наукового осмислення: загальнотеоретичному (філософському), лінгвістичному та семантичному. Особливу увагу приділено аналізу співвідношення об'єктивного змісту мовної одиниці та суб'єктивно-оцінних, емоційно-експресивних і культурно зумовлених нашарувань значення. Показано важливість теоретичного узагальнення, моделювання й систематизації семантичних явищ для глибшого пізнання кожного окремого випадку конотації, що досягається шляхом визначення її належності до певного різновиду (класу) однотипних лексичних конструктів. Такий підхід створює передумови для усвідомленого перекладацького вибору та мінімізації семантичних втрат у процесі міжмовної трансляції.

Денотати й конотати як характерні для англійської мови явища розглянуто з позицій їхнього культурного походження, історичної зумовленості, практичної ужитковості, а також детермінованості конкретним контекстом мовлення. Окремо акцентовано увагу на процесах трансформації семантичних значень англомовних денотатів і конотатів у просторі (горизонтальний зріз), у часі (вертикальний зріз), а також у межах ситуативної життєвої практики індивідів із різним рівнем фонових знань, особистісними інтенціями, комунікативними настановами й життєвим досвідом. Такий багатовимірний підхід дає змогу простежити динаміку значення та виявити чинники, що впливають на його актуалізацію в конкретному мовленнєвому акті.

У статті розглянуто й докладно схарактеризовано різновиди конотатів на підставі їхнього семантичного потенціалу та цільового використання. Зокрема, виокремлено слова з потенційно дуальними значеннями; лексеми з оцінним забарвленням (positive або negative value); синонімічні ряди, що слугують для розрізнення різних ступенів і нюансів прояву якостей у характеристиках людей, предметів і явищ; а також слова, які набувають стилістично маркованого звучання залежно від сфери застосування, жанру та комунікативної ситуації.

На основі проведеного аналізу надано практичні рекомендації, спрямовані на полегшення процесу розпізнавання, інтерпретації та адекватного відтворення денотативних і конотативних значень у перекладацькій роботі з англомовними текстами різних типів. Запропоновані підходи можуть бути використані як у процесі фахової підготовки перекладачів, так і в їхній подальшій професійній діяльності.

DENOTATIONS AND CONNOTATIONS IN THE PRACTICE OF TRANSLATION OF ENGLISH TEXTS

Lavrychenko N. M.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages
State Tax University
Universytetska str., 31, Irpin, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0009-0007-2975-6994
lavrychenko_n@ukr.net*

Volkova L. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
State Tax University
Universytetska str., 31, Irpin, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7007-4377
liudavolkova@gmail.com*

Key words: *semantic interpretation; translation competence; evaluative meaning; cultural semantics; contextual analysis; interlingual transfer.*

The theoretical part of the article is aimed at substantiating the concepts of denotation and connotation at different levels of scholarly interpretation, namely the general theoretical (philosophical), linguistic, and semantic levels. Particular attention is paid to the analysis of the correlation between the objective content of a linguistic unit and its subjective evaluative, emotive-expressive, and culturally conditioned layers of meaning. The importance of theoretical generalization, modelling, and systematization of semantic phenomena is demonstrated as a means of achieving a deeper understanding of each individual case of connotation by identifying its affiliation with a particular type (class) of homogeneous lexical constructs.

Denotata and connotata as phenomena inherent in the English language are examined from the perspective of their cultural origin, historical conditioning, practical usage, and determination by specific contexts of speech. Special emphasis is placed on the processes of transformation of the semantic meanings of English denotata and connotata across space (the horizontal dimension), over time (the vertical dimension), and within situational communicative practice involving individuals with different levels of background knowledge, personal intentions, communicative attitudes, and experience. This multidimensional approach makes it possible to trace the dynamics of meaning and to identify the factors that influence its actualization in a concrete speech act.

The article also examines and provides a detailed characterization of the main types of connotata based on their semantic potential and functional purpose. In particular, lexical items with potentially dual meanings are distinguished, as well as lexemes with evaluative connotations (positive or negative value), synonymic sets used to differentiate various degrees and nuances of qualities in the characterization of people, objects, and phenomena, and words that acquire stylistic markedness depending on the sphere of use, genre, and communicative situation.

On the basis of the analysis conducted, practical recommendations are offered to facilitate the recognition, interpretation, and adequate rendering of denotative and connotative meanings in the translation of English-language texts of various types. The proposed approaches may be applied both in the professional training of translators and in their subsequent professional practice.

Постановка проблеми. Україна як суб'єкт міжнародної комунікації перебуває нині у фазі стрімкого розширення і поглиблення контактів з багатьма країнами світу. Адже за умов агресивної війни, розв'язаної Росією проти України, необхідність підтримання і розвитку таких контактів набула не тільки культурної, політичної, а й оборонної, гуманітарної значущості.

У зв'язку з цим зростає попит на перекладачів-професіоналів, здатних забезпечувати і супроводжувати зовнішні контакти нашої держави зі світом. З огляду на актуальність, цю статтю присвячено проблемам підготовки перекладачів-професіоналів, зокрема в частині декодування денотативних і конотативних значень англійських лексичних одиниць.

Аналіз досліджень і публікацій. В Україні денотатам і конотатам як важливим складникам мовних, іншомовних знань присвятили свої наукові праці такі дослідники: А. Стадній (комплексний аналіз нових оцінно-конотативних значень дієслів: на матеріалі засобів масової інформації); С. Талько, Г. Мінчак, Л. Гмиря (феномен конотації: зіставний аспект на матеріалі англійської та української мов); О. Черняк, О. Круглій (оцінна лексика негативно-етичної конотації на позначення змісту осуду в сучасній англійській мові); В. Рижкова, І. Шеїн (лексичні конотації назв природних явищ у мовних культурах світу).

У контексті нашої наукової розвідки значний інтерес становлять праці зарубіжних учених-лінгвістів зокрема таких, як Р. Лангакер, А. Круз, Дж. Ліч, Дж. Дікінс, С. Герві, М. Бейкер, І. Хігінс.

Мета статті – розкрити теоретичні та практичні проблеми перекладу англійських лексичних одиниць із денотативними й конотативними значеннями та надати рекомендації щодо їх декодування.

Завдання статті.

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння денотативного та конотативного значень у сучасній лінгвістиці.

2. Визначити основні типи конотативних значень англійських лексичних одиниць та особливості їх семантичної трансформації.

3. Окреслити специфіку функціонування денотативних і конотативних значень у перекладацькій практиці.

4. Сформулювати практичні рекомендації щодо декодування денотативних і конотативних значень у процесі підготовки перекладачів.

Об'єктом дослідження є процес перекладу англійських лексичних одиниць у міжкультурній комунікації.

Предметом дослідження є денотативні та конотативні значення англійських лексичних одиниць і особливості їх декодування у перекладацькій практиці.

Виклад основного матеріалу. На метатеоретичному (філософському) рівні денотат (lat. de-notation) визначають як множину онтологічно артикульованих предметів, що позначені певним іменем. Денотативний процес є відношенням імені до предмета безвідносно до його властивостей (на відміну від конотативного).

З лінгвістичної точки зору денотативний складник семантики слова відображає співвідношення з позначуванним у процесі номінації та визначає об'єктивні властивості денотатів. Отже, денотативне значення пов'язане безпосередньо з денотатом – об'єктом визначення. Якщо значення співвідноситься з референтом (лат. referens, referentis) і вказує на поняття, то воно є денотативним.

Денотативне значення може змінюватися в історичному часі, тобто діахронно, але у синхронному вимірі воно здебільшого позиціонується як стійке і постійне для усіх носіїв мови [Cruse, 1986]. За визначенням Алена Круза, два вирази, які «вибирають» один і той самий екстенсивний (розширений) діапазон сутностей у світі – або, краще сказати, у всіх можливих світах, реальному та уявному – мають однакове денотативне значення [Cruse, 1986, p.45].

Переходячи від теорії до практики, зокрема перекладацької, маємо розуміти денотат як буквально, об'єктивне, спільне для всіх мовців значення слова. Кожне слово має свій денотат – пряме і головне значення, і його найчастіше знаходимо першим у словнику в ряду семантично наближених слів.

Слова-денотати можуть набувати деяких семантичних відтінків залежно від контексту. Однак при цьому вони зберігають своє універсальне значення силою того, що не втрачається прямий зв'язок, який існує між знаком (словом) та його референтом (об'єктом). І завдяки цьому будь-хто, навіть не носій англійської мови, при

зустрічі, наприклад, зі словом «rose» точно уявить квітку з тендітними пелюстками і приємним ароматом.

Разом із тим, традиційне (словникове) розуміння поняття «денотація» на сучасному етапі зазнає трансформації під впливом новітніх наукових досліджень, зокрема в галузі Когнітивної граматики. Так, відомий представник цієї наукової школи, Рональд Лангакер, не погоджується загалом із загальнопоширеним уживанням поняття «денотація» і, натомість, віддає перевагу поняттю «концептуалізація» як такому, що дає значно ширше уявлення про участь людського розуму в конструюванні ситуації (ситуацій).

Згідно з Лангакером «конвенціональне значення» є результатом складного концептуального процесу, значно багатшого, аніж проста денотація. Пояснюючи різницю між денотацією і концептуалізацією, автор зазначає, що концептуалізація дає змогу охопити нові погляди (наряду з усталеними, фіксованими) щодо семантичних значень. Наразі йдеться про врахування сенсорного, емоційного, кінестетичного досвіду, безпосереднього контексту (соціального, фізичного і лінгвістичного), і на загал про ментальне конструювання ситуацій [Dirven, Langacker, 1991, p.2].

Переходимо до розгляду конотації (від лат. *connotatio* – відмічаю, позначаю), передусім у загальнотеоретичному (філософському) розумінні цього поняття. Конотат виражає відношення між смислом (конотат) та іменем або комплексом імен. Конотат характеризує денотат, тобто предметне значення, що встановлюється в процесі позначення об'єкта в імені.

Конотація як лінгвістичне явище може стосуватися оцінних смислів, привнесених мовцем, а також концептуалізації знань, вираження етнокультурної специфіки та стилістики слова. Крім того, конотати можна використовувати як ефективні засоби реалізації мовленнєвих стратегій, контекстно зумовленого мовлення, відображення світоглядних диспозицій та емоційних станів мовців. Конотація – це також про уживання слів у переносному, фігуративному значенні (метафори, ідіоми) і про зміну семантичного значення одного й того ж слова, вжитого в різних контекстах [Sala-Suszyńska, 2016, pp.164-171].

На відміну від денотації, конотація позначена асоціативністю з суб'єктивними ідеями, почуттями, ситуаціями тощо. Крім того на те, хто, яким чином і в якій ситуації послуговується конотатом, впливає контекст мовлення та індивідуальний життєвий досвід мовця.

Крім того, в англійській мові є слова, які несуть не лише основну інформацію (денотат), а й додаткову (конотат), причому стилістично модифіковане їх значення може виходити за рамки суто

лінгвістичних обставин, таких, як мовна ситуація та учасники спілкування. Ці слова набувають стилістично забарвленого звучання і змісту при перенесенні з однієї галузі застосування в іншу, і це стає відправною точкою формування їх конотативного значення. Нижче наведено приклади таких модифікацій за чотирма кластерами.

1. *Функціонально-стилістичне значення* є результатом постійного вживання слова в декількох мовленнєвих сферах чи ситуаціях.

Наприклад:

- Слово «foe» традиційно означає фойє – кімнату для очікування в готелі чи театрі;
- Слово «foe» у журналістській, політичній сферах вживається як стилістично пом'якшений аналог «enemy» – ворог, недоброзичливець.

2. *Оцінне значення* може стосуватися речей, явищ, ідей і наповнюватися конотативним змістом через оцінювання денотату.

Наприклад:

- Застарілий метод (*out-of-date-method*) – перевірений часом метод (позитивна конотація);
- Проникати (*to sneak*) може набувати значення «непомітно підкрадатися з поганими намірами» (негативна конотація).

3. *Емоційне значення* виражає ставлення мовця до денотату.

Наприклад:

- Можна просто констатувати факт : «Children have no parents or food» (У дітей немає ні батьків, ні їжі);
- А можна емоційно посилити констатацію цього факту, обравши слова «orphaned» (сироти), «starving» (голодують), і викликати тим самим більш співчутливе сприйняття фрази аудиторією.

4. *Експресивне значення* стосується не стільки безпосередньо речей чи явищ об'єктивної реальності, скільки почуттів та емоцій того, хто говорить. Воно часто виникає при метафоричному перенесенні якостей, властивостей, характеристик з одного об'єкта на інший.

Наприклад:

- Слово «snake» (змія) вжите у денотативному значенні – це покрита лускою, безнога рептилія. Змія в живій природі може нести загрозу людині, позаяк підкрадається непомітно і атакує раптово, неочікувано. Відтак і людей з подібними паттернами поведінки – підступних, потенційно злих і небезпечних – наділяють характеристикою «змія».

- Слово «cockerel» (півень) у денотативному значенні – це свійська птиця. Конотативного значення це слово набуває, коли риси «півнячої натури» переносяться на людей з імпульсивною, задерикуватою поведінкою – забіяки, хулігани.

Як уже було зазначено вище, денотативні значення можуть зазнавати змін в історичному

часі. А от про конотати слід сказати окремо: вони зазнають змістових трансформацій як у синхронному (часовий зріз), так і діяхронному (часова вертикаль) вимірах. Це пов'язано з тим, що комунікативна цінність конотатів як мовних одиниць є більш відносною і часто перебуває поза концептуальним змістом.

Прикметно, що свого часу англійський мовознавець Джефрі Ліч відніс до коннотативних значень слова «woman» не лише фізичні, а й психічні, соціальні характеристики. Дослідник виділив такі типи і незмінні для жінки риси, як: схильна до розмов (capable of speech), досвідчена у приготуванні їжі (experienced in cookery), носить спідниці і плаття (skirt-or-dress wearing) [Leech, 1974, p.13].

І треба визнати, що у наш час результати дослідження, проведеного Джефрі Лічом, можуть сприйматися по-іншому: як мінімум неоднозначно і можливо навіть архаїчно. По суті, тут ми тут стикаємося з історичним фактом зміни значення і значущості визначених дослідником конотатів до слова «woman», зокрема таких, як: frail» (слабка), «prone to tears» (плаксива), «cowardly» (боязлива), «emotional» (емоційна), «irrational» (ірраціональна), «inconstant» (непостійна). [Leech, 1974, p.12]. За сучасних умов ці та інші, подібні їм коннотації, видаються такими, що асоціюються з патріархальними уявленнями про жінку та її соціальні ролі.

Нині ми є свідками того, як змінилося і продовжує змінюватися ставлення до жінки в суспільстві під впливом емансипаційних процесів. Англосаксонська культура теж підлягає цим тенденціям і, як наслідок, у сучасному англійському лексиконі з'являються коннотації до слова жінка з дещо іншими, більш позитивними значеннями. Понад те, зміни у цій царині ідуть настільки швидко, що з'являється потреба в неологізмах, які б змогли передати характер сучасної жінки, як активної, підприємливої, здатної примножувати загальносуспільне благо. До модерних позитивних коннотатів до слова «woman» можна віднести: «independence» (незалежність), «balance of strength and softness» (баланс сили і м'якості), «business woman» (ділова жінка).

Слід зазначити, що залучені у нашому дослідженні матеріали – це лише невеликий екскурс у коннотацію як самобутню і надзвичайно розмаїту явище в англійській мові. Однак, уже на цій підставі можна зробити висновок, що робота перекладача «у полі» вимагатиме цільової підготовки, як практичної, так і теоретичної. І йдеться не тільки про безпосередню роботу з текстами і словниками, а й про вивчення теоретичних праць з психолінгвістики, лінгвістики, когнітивної граматики. Особливу цінність, на нашу думку, становлять наукові праці, які дають змогу від-

крити певну упорядкованість у тому, що на першій погляд може справляти враження хаотичного нагромадження. Теоретичне узагальнення, моделювання, систематизація – це той ресурс, з оперттям на який можна значно скоротити шлях до пізнання кожного окремого випадку коннотації через визначення її приналежності до певного різновиду чи то класу аналогічних лексичних конструктів. Як приклад такої систематизації, наводимо результати дослідження Дж.Дікінса і колег – М. Бейкера, С.Герві та І.Хігінса – у галузі типологізації коннотативних значень (Див. нижче). [Dickins, 2019, pp. 135-162; Baker, 2011, pp.11-13; Hervey, Higgins, 2002].

Типологія значень конотатів.

1. Асоціативне значення пов'язане з персональним досвідом. (Associative meaning).
2. Атиюдне значення пов'язане зі схильностями, установками мовця. (Attitudinal meaning).
3. Афективне значення пов'язане з емоціями, експресією. (Affective meaning).
4. Алюзивне значення, пов'язане з алюзією, алюзіями. (Allusive meaning).
5. Рефлексивне значення, пов'язане з рефлексією, саморефлексією. (Reflected meaning).
6. Обмежене вибором значення. (Selectional restriction-related meaning).
7. Колокативне значення, пов'язане з утворенням стійких словосполучень з двох і більше слів. (Collocative meaning).
8. Географічне значення пов'язане з діалектами. (Geographical dialect-related meaning).
9. Темпоральне значення, пов'язане з історією діалектів. (Temporal dialect-related meaning).
10. Соціолективне значення, пов'язане з діалектом певної соціальної групи. (Sociolect-related meaning).
11. Соціально-реєстроване значення, пов'язане з приналежністю до певної соціальної групи, частіше елітної. (Social-register-related meaning).
12. Акцентуїзоване значення, пов'язане з наполяганням на чомусь, наголошуванням чогось. (Emphatic meaning).
13. Тематичне значення, пов'язане з темою-ремою. (Thematic meaning, theme-rheme meaning).
14. Грунтовне (фундаментальне) значення, пов'язане з поняттями стійкості, усталеності. (Grounding meaning).
15. Ілюкативне значення, пов'язане з комунікативним наміром мовця. (Illocutionary meaning, implicature).

З оперттям на типологізацію, як спосіб систематизації лінгвістичних одиниць за ознаками подібності, можливо звузати пошук і таким чином прискорити декодування значення того чи того слова по факту його приналежності до певної групи чи класу конотатів. І в цьому полягає не тільки теоре-

тична, а й практична цінність наукових розвідок, пов'язаних з системним упорядкуванням лексичних одиниць, позначених потенційною семантичною полівалентністю.

Разом з тим наукові праці узагальнювального (метатеоретичного) рівня можуть дати перекладачеві-початківцю розуміння необхідності докласти цілеспрямованих зусиль для підвищення рівня власної компетентності. Адже навіть носії англійської мови з непоганою освітою не завжди можуть упоратись із декодуванням об'єктивних (денотатів) і фігуративних (конотатів) значень, особливо, коли йдеться про вживання слів і словосполучень у мовленнєвих ситуаціях, які не є однозначними.

Робота з денотатами і конотатами в процесі перекладу англомовних текстів вимагає не тільки ґрунтовних знань і практичних навичок, а на додаток ще й особливого налаштування розуму. Тут знадобляться і знання, і досвід, і логіка й інтуїція у комплексі.

Уявімо, що треба перекласти фрагмент тексту, в якому йдеться про тренування гравців одного з англійських футбольних клубів. У команді є новачок, до якого тренер звертається перед тренуванням зі словами: «Get your feet wet». Якщо не включити логіку й інтуїцію, то буквальний переклад звучатиме так: «Намочи свої ноги».

Досвідченому фахівцю здогадка про те, що фраза, сказана тренером – це ідіома, може прийти спонтанно. Якщо ж цього не відбувається, потрібна рефлексія з приводу ситуації, про яку йдеться, щоб зрештою здогадатися, що звернена до футболіста-новачка фраза має не пряме (денотативне), а конотативне значення. Насправді ідіома «Get your feet wet» в англомовній традиції означає «постаратися зробити щось уперше» – «try doing something for the first time».

Висновки. Завершуючи наукову розвідку, зауважуємо, що розглянуті нами різновиди денотатів і конотатів, варіанти їх застосування, історичні і культурні особливості семантичної трансформації – це лише частковий і обмежений форматом статті внесок у дослідження англомовної семантики. Зрозуміло, що в реальній роботі

з англомовними текстами, пізнавальні горизонти перекладача будуть значно ширшими, що на практиці означатиме постійну зустріч з «новим» і необхідність відкривати його передусім для себе, а вже потім – для іншого, інших.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленому вивченні механізмів декодування конотативних значень англомовних лексичних одиниць у різних типах дискурсу (медійному, політичному, військово-комунікативному), а також у розробленні прикладних методик формування конотативної компетентності майбутніх перекладачів з урахуванням когнітивних, соціокультурних і прагматичних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baker M. In Other Words. London and New York. Routledge. 2011. 329 p.
2. Cruse D. A. Meaning in Language. Oxford. Oxford University Press. 1986. 512 p.
3. Cruse D. A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford. Oxford University Press. 2004. 441 p.
4. Cruse D. A. Lexical Semantics. Cambridge. Cambridge University Press. 1986. 310 p.
5. Dickins J. Types of connotative meaning, and their significance for translation. Discourse in Translation. Ed. by S. Faiq. Abingdon, Oxon, UK. Routledge. 2019. P. 135–162.
6. Dirven R., Langacker R. W. Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar. Berlin, New York. Mouton de Gruyter. 1991.
7. Hervey S., Higgins I. Thinking Translation: A Course in Translation Method: French to English. 2nd ed. London and New York. Routledge. 2002. 272 p.
8. Langacker R. W. Introduction to Concept, Image, and Symbol. Cognitive Linguistics. Basic Readings. Berlin, New York. 2006. Vol. 34. P. 29–67.
9. Leech G. Semantics. Harmondsworth. Penguin Books. 1974. 383 p.
10. Sala-Suszyńska J. The role of figurative language. Instytut Studiów Międzynarodowych i Edukacji HUMANUM. 2016. Vol. 20(1). P. 164–171.

Дата першого надходження статті до видання: 24.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.04.2026